

Martina Petranović

Dobro skrojena knjiga

Miro Gavran
Književnost i kazalište.
Eseji, razgovori, zapisi i
nostalgična prisjećanja
Naklada Ljevak, Zagreb, 2008.

Svoj prvi kazališni posao Miro Gavran odradio je već kao desetogodišnjak kada je kao svojevrsni rekviziter u amaterskoj predstavi koju je režirala njegova majka, seoska učiteljica u Gornjoj Trnavi, jednome sporednome glumcu morao dodati ibrik sa žeravicom kojom će turski beg pripaliti čibuk. Kako priznaje, rečeno iskustvo i uzbuđenje koje je tada osjetio odredilo ga je za cijeli život i velikim djelom utjecalo na formiranje njegove kazališne poetike prema kojoj je mjerilo svih stvari u kazalištu glumac, a svi sudionici u ostvarenju kazališnoga čina njegovi, u krajnjem slučaju, pomagači. I svoje prve kazališne dojmove i mnoge bitne elemente svoje kazališne poetike Miro Gavran "razotkrio" je u još jednom od izdanja uglednoga izdavačkog niza, biblioteke Razotkrivanja naklade Ljevak, te se tako nizu eminentnih znanstvenika, teatrologa, povjesničara književnosti, povjesničara umjetnosti, publicista, prevoditelja i redatelja, ponovno – nakon primjerice Nedjeljka Fabria – pridružio i jedan književnik čiji važan dio opusa čini upravo dramski i kazališni rad, a u fokusu se pozornosti ponovno našlo kazalište.

U knjizi *Književnost i kazalište* znakovito podnaslovljenoj "Eseji, razgovori, zapisi i nostalglična prisjećanja" skupljen je niz tekstova pisanih u različitim razdobljima, za razne prigode i u različitim žanrovima i registrima iz pera Mire Gavrana i o Miri Gavranu. Tekstovi su nastajali u razdoblju duljem od dvadeset godina, točnije od sredine osamdesetih naovamo, i većini od njih ovo nije prvo objavljivanje, ali su prvi puta okupljeni na jednom mjestu kako bi oblikovali cjelinu i zajednički progovorili o književnome i kazališnome opusu Mire Gavrana. Sama knjiga, kako u predgovoru ističe M. Gavran, zamišljena je kao odgovor na brojne upite znatiželjnika i novinara o njegovu stvaralaštvu, ali i kao svojevrsni dar ljubiteljima njegova proznog i dramskog rada, tim više što autor priznaje kako i sam voli zaviriti u autobiografske zapise drugih književnika. Dakako, i M. Gavran istaknut će stanovite ograde i granice na putu poslovnog i privatnog razotkrivanja pred čitateljem, ali i na putu spremnosti na autoanalizu vlastitoga stvaralačkog postupka.

Knjiga je podijeljena u šest cjelina, ali čini se opravdanim govoriti o njezinoj trodijelnoj strukturi. Prvi dio čine zapisi samoga Mire Gavrana u kojima u različitim formama, bilo da je riječ o osvrtima, člancima, memoarskim zapisima ili razgovorima s novinarima, autor otvoreno progovara i o vlastitim životnim i umjetničkim opredjeljenjima i o nizu književnih i kazališnih tema. Ponudeni uvid u autorovo shvaćanje književnosti i kazališta, kao i na način nastajanja vlastitih književnih djela čini se oso-

bito zanimljivim kad uzmemo u obzir činjenicu da je riječ o jednom od najuspješnijih hrvatskih autora čiji romani redom doživljavaju veći broj izdanja, a dramske predstave i po nekoliko domaćih i inozemnih premijera: Miro Gavran najizvođeniji je suvremeni hrvatski autor u zemlji i inozemstvu, može se pohvaliti i vlastitim međunarodnim kazališnim festivalom, djela su mu prevedena na tridesetak jezika, tiskaju se u inozemnim časopisima, zbirkama i antologijama, a teatrologinja Gordana Muzaferija o njegovu je radu napisala knjigu pod naslovom *Kazališne igre Mire Gavrana* (2005.).

Odgovore na razloge tolike čitanosti, izvođenosti i gledanosti – te uopće popularnosti, kako među publikom tako i u kazališnoj praksi među glumcima i teatrima – u prvome redu valja tražiti u samim djelima, ali mnoge od njih Miro Gavran eksplicirao je i u redcima – i izmedu redaka – ove knjige. Dramski tekst koji ima jasnu fabulu, "dobro skrojenu" zapleti, muško-ženska ili aktualna tematika, kritičnost spram društvene zbilje, poigravanje s poznatim povijesnim osobama, uvjerljivost likova, životnost i pitkost dijaloga, nastojanje da se u svakoj situaciji pronađe neki afirmativan element, prikazivanje i humornih i ozbiljnih strana života, harmoniziranje komičnih i tragičnih elemenata, želja da se uvijek prikaže neka emocija nepoznatljiva čitatelju/gledatelju proizišla iz uvjerenja da književno djelo mora ili nasmijati ili rasplakati, zalaganje za teatar ravnopravnih sudionika koji zazire i od preterane literariziranosti i od "terora"

glumačkih zvijezda i od dominacije redatelja te možda više od svega za kazalište kao sudbinski važno mjesto propitivanja života i čovjekova mjesta u suvremenome svijetu – samo su neki od njih. Stvarajući djela na tragu vlastite maksime da treba slijediti svoje misli i osjećaje bez primisli na globalni uspjeh, aktualne pa i pomodne trendove, kao i na sve izraženije komercijalne pritiske, ali bez zatvaranja u radikalni stvaralački hermetizam koji ne vodi računa o recipijentu djela, M. Gavran se usredotočio na kazalište u kojemu su osnovne figure glumac i gledatelj, a osnovni odnos onaj između izvođača i publike, za tzv. glumački teatar u kojemu je dramski tekst onoliko vrijedan koliko glumcu pruža mogućnost za gradnju uvjerljivih likova i u kojima može doći do izražaja njegovo glumačko umijeće. Kada pak govori o dramskome piscu, uvjerenja je da kvalitetan kazališni pisac dolazi iz neposredne kazališne prakse, osobno poznaje kazalište iznutra i spreman je na doradivanje teksta u suradnji s redateljem i glumcima. S tim u vezi zanimljiv je i njegov osvrt na vlastiti kreativni proces i način na koji pristupa oblikovanju pojedinoga dramskog djela – od početnih ideja, preko prve, druge, treće i najčešće četvrte ili još poneke verzije ispisane rukom u bilježnicu do završne inačice nerijetko nastale na samim kazališnim probama... Velik dio uspjeha autora koji već godinama živi isključivo od vlastitog pisanja često se pripisiva o mudro postavljenoj marketinškoj strategiji, odnosno sustavu njezinih inozemnih književnih zastupni-

ka, pa je u svjetlu toga zanimljiva i Gavranova konstatacija kako se udio agenata u njegovu probu, premda nimalo zanemariv, često preuveličava, odnosno kako misli da velik dio svoje inozemne recepcije pripisuje toliko ključnoj, a toliko često i nepravilno zanemarivanoj profesiji – prevoditeljima – koje je na prevodenje njegovih djela nerijetko nutkao isključivo osobni entuzijazam. Njegov pak članak o Krešimiru Zidariću otkriva čovjeka s kojim je M. Gavran dijelio brojne već spomenute stavove o kazalištu, ali i, zajedno s člankom o nastanku časopisa *Plima*, daje naslutiti i drugu važnu i čini mi se nedovoljno isticanu dimenziju Mire Gavrana, a to je ona nesebičnoga zagovornika hrvatske drame i kazališta i gornjivoga promotora mladih hrvatskih pisaca – čak i onda kada oni ne dijele njegove stavove o pisanju.

Drugi dio *Književnosti i kazališta* sastoji se od deset pogovora izdanjima njegovih dramskih i proznih djela, a njihovi su autori ugledni književni povjesničari, teatrolozi, pisci i publicisti poput, primjerice, Julijane Matanović, Ane Lederer, Gordane Muzaferija, Milovana Tatarina, Sanje Nikčević, Davora Špišića ili Mladena Martića. Tekstovi nastali u rasponu od 1984. kad je objavljena prva zbirka njegovih tekstova do 2008. godine kad je pripremano ovo izdanje govore o Gavranovu bogatom opusu i njegovim obilježjima, književnokritičkoj i kazališnoj recepciji njegovih djela u hrvatskoj i inozemnim sredinama, kao i o tome kako je stručna javnost doživljavala, kategorizirala i tumačila njegove tekstove, istodobno verificiraju-

či intenzitet i dugovječnost autorova trajanja i vrlo žive prisutnosti u hrvatskoj književnoj i kazališnoj zbilji osamdesetih i devedesetih godina minulog stoljeća i u prvom desetljeću ovoga stoljeća. Važno je pritom naglasiti kako bez obzira na različitost djela na kojima se provodila analiza te autorskih pristupa, metodologija, teza i zaključaka, gotovo svi potpisnici pogovora dijele jednak stav: da je riječ o dosljednome zastupniku jasne, čvrste i prepoznatljive književne i kazališne poetike koju je javnost objeručke prihvatila.

Treći i posljednji dio knjige sastoji se pak od ništa manje vrijednih "dodataka" u kojima su sadržani popisi Gavranovih prozih djela, djela za djecu i mlade te kazališnih tekstova, ali i podaci o izvedbama, izdanjima i emitiranju njegovih djela, dakle od faktografije koja dajući uvid u golem i raznovrstan opus i neobično snažnu književnu i kazališnu, domaću i inozemnu recepciju, precizno i iscrpno potkrepljuje sve tekstove razmatrane u knjizi, ali i nesumnjivo predstavlja poticaj za neke nove i još nenapisane analize.

Iako raznovrsna, sva tri dijela knjige povezana su i čvrsto premežena, zajednički sklapajući sliku o književniku i kazališnome čovjeku Miri Gavranu – iskrenome zaljubljeniku u svoj posao koji, međutim, i unatoč golemom uspjehu ostaje velikim dijelom samozatajan i nesebično spreman na pomoć drugima. Drugim riječima, dramatičar kojemu se kao jedna od glavnih vrlina pripisuje umijeće pisanja *bien faite, well made* ili, po naški rečeno, *dobro skrojenih* komada, pred-

stavio se i dobro skrojenom knjigom koja nam nudi uvid u njegov poetički kredo, pregled mišljenja struke u rasponu duljem od dva desetljeća i, završnim popisima izvedbi i izdanja, činjeničnu potkrepu jednoga osebujnog i ne samo za naše prilike po mnogočemu iznimnoga autorskog, književnog i kazališnog fenomena.

Lucija Ljubić

Tranzicijski mutanti mračne prošlosti

Antologija novije češke drame, priredila Kamila Černà, Hrvatski centar ITI, Zagreb, 2009.

Prikazi antologija stranih drama nerijetko završavaju jednako: izricanjem nade da će se odabrane i prevedene drame naći i na domaćim pozornicama te tako, uz čitateljski, pružiti svojim recipijentima i kazališni doživljaj. S *Antologijom novije češke drame* nije tako pa zato ovaj prikaz i započinje sa suprotne strane. Knjiga je izišla lani u prosincu, a u Hrvatskoj su bile već dvije premijere dvaju dramskih tekstova predstavljenih u knjizi. Najprije je u svibnju 2009. u zagrebačkom GDK Gavella, a u režiji Dore Ruždjak Podolski, izvedena drama Petra Zelenke, *Slučajevi običnog ludila*, koja je u knjizi, u prijevodu Renate Kuchar, objavljena kao *Priče o običnom bezumlju*, a potom je u studenome u Zagrebačkom gradskom kazalištu Komedija, u režiji Jirija Menzela, izvedena drama Václava Havela *Odlazak* (u prijevodu R. Kuchar u knjizi pod naslovom *Odlazanje*). Ma koji bio razlog tom svojevrsnom češkom prodoru na zagrebačke pozornice uočili objavljivanja knjige, ipak je za svaku pohvalu što su te drame uprizorene, pružajući uvid u suvremenu češku dramsku produkciju.

Među hrvatskim izdavačima Hrvatski centar ITI jedan je od najzaslužnijih za ponudu upravo te vrste uvida, posebice ima li se na umu slabija prolaznost dramskog teksta kod čitateljske publike. U deset godina stvoren je već zavidan niz suvremenih stranih dramskih naslova s područja škotske, makedonske, austrijske, talijanske, mađarske i francuske drame. Neke su od njih i izvođene u hrvatskim kazalištima, a neke još čekaju svoje redatelje, ali ostaje nepobitna činjenica da sve širi uvid u stranu dramsku književnost omogućuje i usporedbe s hrvatskim prilikama, stvarajući ili slabije poveznice među kulturnim sredinama o kojima dramski autori pišu. Zahvaljujući priređivačici Kamili Černà koja je knjigu opremila i jezgrovitim i informativnim predgovorom, *Antologija novije češke drame* nedvojbeno pruža obilje usporedbi s hrvatskim dramskim pismom tog vremena, spontani asocijativni nizovi nesumnjivo će u tekstovima čeških dramatičara nametnuti neke poveznice s našim dramatičarima. Ipak, nije tu riječ samo o stilskim srodnostima – čini se da nas zaokupljaju slične teme, zacijelo izazvane sličnim stajanjima u društvu i suvremenom životu uopće.

Odabrani autori i njihove drame nesumnjivo svjedoče o tome, jednako kao što se i u kontinuitetu stanja novije češke drame šezdesetih godina i suvremenosti mogu uočiti sličnosti s domaćom dramom. U antologiju je uvršteno petero autora: dvojica već afirmiranih – Václav Havel i Milan Uhde, te troje mlađih autora –